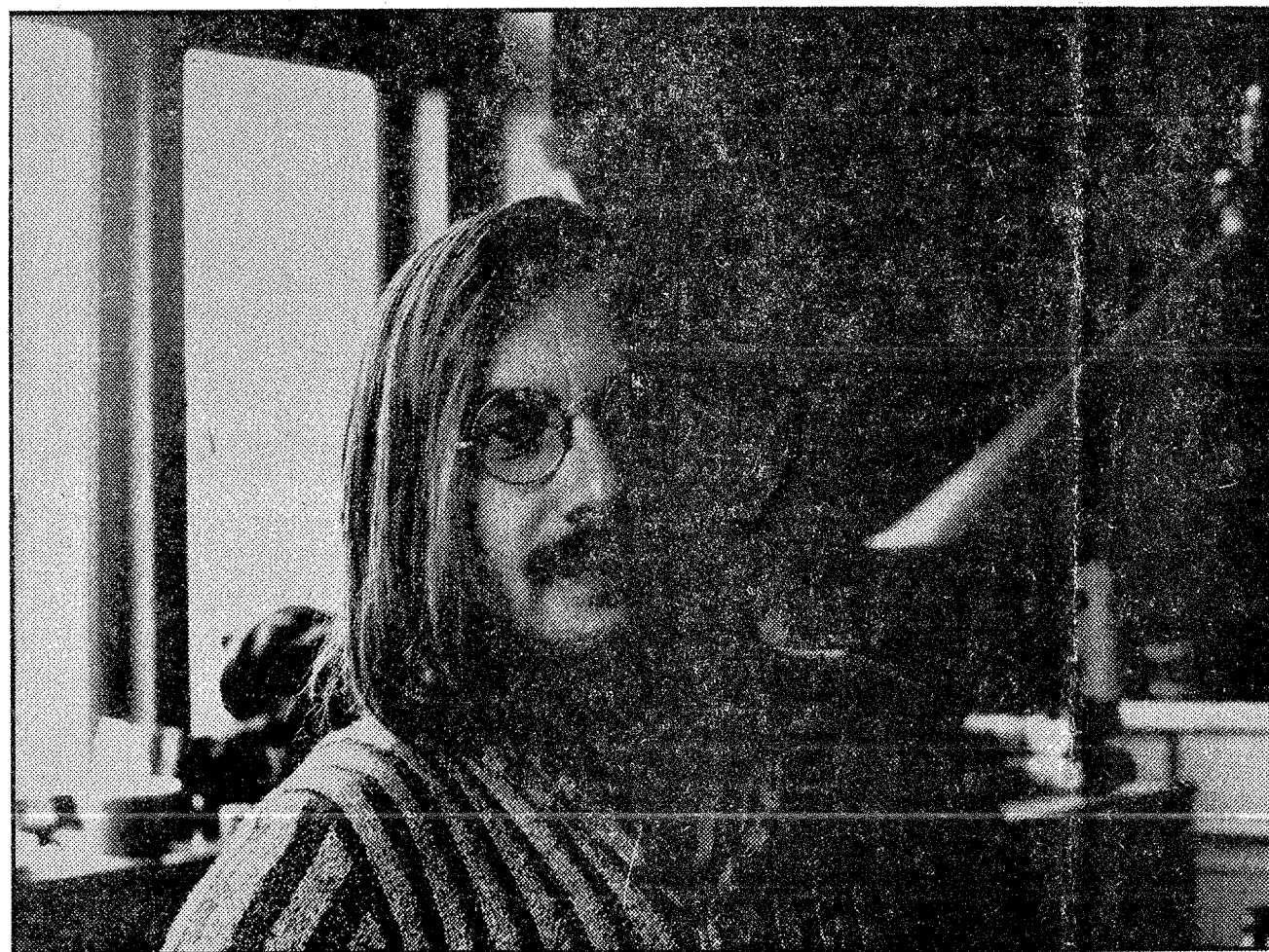

FONS ELDERS LEIDT FILOSOFENDEBATTEN VOOR DE NOS

Over een volstrekt wereldunicum

IN de nok van de boerderij is een planken vloertje op de dwarsbalken gelegd. Je komt er na een klimpartij over drie ladders en op kousen, omdat bij de deur de schoenen uit moesten. Daar boven, twintig meter boven het midden van de boerderij staan een kale tafel en een stoel. Op de tafel ligt een balpen. In het dak is een raam aangebracht en als je aan de tafel zit kijk je uit over het IJsselmeer en zie je in de verte Edam liggen. Naar beneden kijken in het voormalige hooivak, loodrecht boven het kolossale bed, is een verbijsterende ervaring.

Elders: „Ik heb mijn baan aan de Sociale Academie opgegeven. Toen het eenmaal ging lopen met die filoso-

Fons Elders: De filosofie wordt steeds populairder.

HET idee om belangrijke buitenlandse filosofen in Nederland met elkaar te laten debatteren is van Gerard Rijnstjes, hoofd van het vormingsbureau van de universiteit van Utrecht,” zegt Fons Elders. „Eerst zouden ze hier alleen een aantal gastcolleges geven. Later is daar het idee bij gekomen om ze voor de televisie te laten debatteren. Dat is nu een jaar geleden. Toen zeiden ze: Is dat niet iets voor jou, om dat te organiseren en te begeleiden. Mensen van de NOS vroegen dat. Het schijnt dat een paar mensen daar mijn boek (Filosofie als science fiction) hebben gekocht en ook nog gelezen.”

„We staan precies in het midden van zijn Noordhollandse stolpboerderij in Warden, in wat het vierkant heet, de vroegere hooiberging, van waaruit je twintig meter omhoog in de rieten kap kijkt. Een houten vloer, de planken wanden zwart geverfd en het enige meubelstuk een kolossaal bed.

Hij in violet gestreept lang wollen vest, dunne gouden bril, beweeglijk, er zeer op gebrand, dat alles wat hij zegt goed overkomt. Verderop in het huis een paarse kamer, een gele kamer, een rode keuken en kinderen, die overal tegelijk rumoerig spelen.

Elders heeft voor dit NOS-programma, dat „Internationaal Filosofenproject” als werktitel draagt, een wereldreis gemaakt om al zijn buitenlandse wijsgeeren te bezoeken. De volgende heeft hij kunnen overhalen: Leszek Kolakowski (Pool), Henri Lefebvre (Fransman), Arne Naess (Noor), Alfred Ayer (Londen), Noam Chomsky (Amerikaan), Michel Foucault (Fransman), Herbert Marcuse (Amerika) en Karl Popper (Londen).

fen-serie moest ik wel. Het vreet je tijd.”

’s Avonds is het daarboven heel stil, een heel wonderlijk gevoel, heel alleen, zegt hij. De eerste avond, dat hij daar boven zat ontdekte hij, dat je via de weerspiegeling in het schuine dakraam beneden precies op het bed kon kijken.

Later in de keuken aan een lange houten tafel eten we bruin brood met kaas en praten we over wonen. Alma Elders, klein, helemaal in zwart pak, vertelt van mensen in Zaandam, die ze kennen. Een huis in een rijtje, zo’n nieuw huis. „Dat is toch geen wonen meer. In dat soort huizen mag je

niets. Je moet daar maar afwachten, waar ze je prefabricated kapstok ophangen.”

Elders: „Alleen in de Bijlmer in die flats, dat zie ik wel weer, dat wonen daar. Daar is het zo vervreemdend. Daar word je zo op jezelf teruggeworpen. Heel wonderlijk, wat dat wonen daar voor de seks oplevert, die jonge vrouwen, die de prostitutie gaan bedrijven... Natuurlijk, ze doen het ook, om wat bij te verdienen, ook voor de hoge huren, maar toch...” volgens mij ook een hoop verveling.”

Paars

Nog later in de paarse kamer (heel consequent, werkelijk alles paars, het bed op de grond, de wanden, de kussens, de gordijnen) zegt hij: „Het eerste debat is tussen Kolakowski en Lefebvre in het Amsterdamse universiteitstheater. Het publiek bestaat uit studenten. Je moet toch mensen hebben, die in staat geacht kunnen worden, de discussies enigszins te volgen. Dat is nodig, anders kunnen ze niet als stimulans en als controle werken en dat heb je nodig om de spanning erin te houden. Maar er mag niet geïnterrumpert worden. Ja, dat is ondemocratisch, maar het kan gewoon niet. We hebben per debat maar een uur en als je het publiek een rol laat spelen...”

„Het laatste debat, dat tussen Marcuse en Popper staat nog niet vast. Marcuse heeft gezegd, dat hij niet met Popper wil discussiëren. Hij wilde niet zeggen waarom, maar ik denk dat ik dat wel weet. De grote tegenstellingen op het persoonlijke vlak en daarbij staan zijn in hun theoretisch diametraal tegenover elkaar: Of ze een hekel aan elkaar hebben? Dat weet ik niet, maar het zit er natuurlijk wel in.”

„Ik weet niet zeker, waarom ze mij hebben gekozen om het programma te leiden. Ze hadden iemand nodig met een behoorlijke filosofische kennis en met journalistiek-psychologische kwaliteiten. Ja, daar beantwoordde ik wel aan.”

„Besef je wel wat dit betekent? Dit is volstrekt nieuw. Dit is nog nooit ergens in de wereld vertoond. Het is een wereldunicum.”

Vergaderingen

„We hebben zeker een jaar over dat programma verzaderd. We hebben brieven geschreven op alle mogelijke niveaus. Later hebben we een bijeenkomst gehad met Enkelaar, Rengeling, Van Langeraad en Hagedorn. Aan de andere kant van de tafel zaten een stel hoogleraren-filosofen en wij, de groep van drie, Leo Fretz, directeur van de Amersfoortse school voor wijsbegeerte, Rijnstjes uit Utrecht en ik. Nee, de NOS heeft er eigenlijk van meet af aan positief tegenover gestaan. De twijfel kwam veel meer uit de universitaire wereld, om niet te zeggen: de tegenwerking.”

„Maar wij geloven juist, dat dit programma een hele grote bijdrage kan vormen tot samenwerking tussen de universiteit en de televisie, tot meer openheid...”

door Martin Ruyter

„De bedoeling van die debatten is niet alleen filosofische vragen te stellen en filosofische antwoorden te krijgen, maar ook om de maatschappelijke implicaties van de behandelde materie aan te geven.”

Wat is het belang?

Elders: „Ik geloof dat het belangrijk is, deze filosofen, met al die verschillende denkrichtingen, marxisten, structuralisten, rationalisten, neo-positivisten, om die aan het woord te horen. Maar het is natuurlijk niet de bedoeling, er alleen maar een filosofen-show met grote namen van te maken. Dit zijn juist de mensen, willen wij zeggen, die de denk-kaders leveren, waar de mensen binnen onze cultuur mee moeten werken. En het is ook een poging om de kloof te overbruggen tussen de filosofen en de anderen. Die filosofen houden zich met problemen bezig. Bestaat er wel een universeel mensbeeld, wat is schoonheid, zijn er sociale regels die algemene

geldigheid hebben of zijn al onze maatschappelijke en politieke stelsels volstrekt willekeurig? Dat zijn dingen, die voor alle mensen van belang zijn en waar alle mensen zich mee bezig moeten houden. Dat bedoelde W. F. Hermans toen hij zei, dat iedereen eigenlijk een filosoof is, zodra hij nadenkt over de vraag, of iets wel zo is, of die kennis die hij krijgt wel juist is, als iemand zich afvraagt: wat is een goede maatschappij?”

„Waar Kolakowski zich mee bezig houdt, het oude probleem van de heilsleer dat komt bijvoorbeeld aan de orde. In hoever moet de mens heil verwachten van God of van de kerk? Die vraag kun je filosofisch vertalen in: in hoever moet de mens heil verwachten van de staat en er aan onderworpen zijn? Of moet de mens op zichzelf terugvallen? Die hele volkstelling van nu stelt dat probleem. In feite is het zo, dat deze vragen vroeger door de theologen werden opgeworpen, maar sinds de afbraak van het christelijke wereldbeeld heeft de filosofie deze probleemstelling overgenomen. Dat is een van de redenen, waarom de filosofie steeds populairder wordt.”

„Ik geloof, dat het belang van dit programma is, dat we kunnen laten zien, hoe je een aantal problemen, waar je mee moet leven, hoe je die als filosofisch probleem kunt stellen, en hoe een aantal filosofen en filosofische stelsels daar op antwoorden.”

Jargon

Een groot bezwaar lijkt me het moeilijke filosofenjargon. Neem een woord als dialectiek. Je kunt het wel vertalen, maar daarmee heb je het begrip nog niet duidelijk gemaakt.

Elders: „Dat ziet er inderdaad nogal moeilijk uit, maar ik geloof, dat het meevalt. Het is vroeger, in de theologie, nooit een punt geweest. Begrippen als eucharistie, transcendentie, transsubstantiatie werden rustig gehanteerd, maar daarnaast ook duidelijk gemaakt. Dat moet met die filosofie ook gebeuren.”

„Het is zelfs heel belangrijk. We zullen er op moeten werken, dat de mensen, die vroeger van de kerk een taal kregen waarmee ze hun leven,

de kosmos, leerden interpreteren en die nu van dat oude wereldbeeld af zijn, nu de ideeën krijgen, waarmee ze de werkelijkheid kunnen analyseren en de taal om hun problemen van algemene en meer fundamentele aard te benoemen. Daar doen we ook wel wat aan.”

De wereldreis.

Elders: „We hebben al die filosofen een brief geschreven, waarin stond, dat ik ze zou bezoeken. Dat bezoek kwam vrij kort na die brieven. Dat hebben we bewust gedaan, want als je ze de gelegenheid geeft, rustig terug te schrijven hebben ze alle gelegenheid om een smoes te bedenken: ik kan op die of die datum toevallig niet. Wat ik dan deed was dit: Ik kwam in een land aan en belde meteen vanaf het vliegtuig op: Hier Fons Elders, u weet uit die brief, dat ik er aan kom... en dan moeten het wel bikkelharde jongens zijn als ze dan durven weigeren je te ontvangen. Het was een soort cultureel Ueberfallkommando”.

Foucault

„Ik heb me er psychisch enorm op voorbereid. Ik heb voor ik ze bezocht, enorm met die mensen geleefd, hun boeken gelezen, geprobeerd ze goed te begrijpen zo zelfs, dat ik, als ik hun huis binnenstapte, van ze kon houden... Ja, dat kon ik blijkbaar. Ze hebben allemaal ja gezegd.”

„Met Foucault was het 't moeilijkste. Toen ik de eerste keer in Parijs bij die man kwam wist ik al instinctief: hier moet je op tijd zijn, wat voor mij nogal wat wil zeggen. Ik was dan ook exact om half zeven 's avonds bij zijn flat, maar het was zo'n flat zonder bordjes, zodat het me vijf minuten kostte om hem te vinden. Ik begon me meteen te verontschuldigen. Hij keek me alleen maar aan en zei toen, dat het jammer was, maar dat hij tot precies zeven uur voor me had uitgetrokken. Hij zette me in een stoel, ging tegenover me zitten, hij in een witte coltrui, volkomen kaal. Koustroek heeft 't net nooij van een generaal uit de Ming-dynastie genoemd. En ik begon mijn eerste ronde van argumenten, waarom hij mee moest doen. Hij onderbrak me bijna meteen. Als hij had geweten, dat het voor de TV was, had hij meteen geweigerd, zei hij, had hij me niet eens toegelaten. Ik zei: Als ik het goed begrijp hangt het er nu helemaal vanaf, hoe ik het hier doe. Hij zei: Inderdaad en zweeg weer.”

„Ik ben maar begonnen, een verhaal van tien minuten, het belang van het programma, enzovoorts. Toen ik ophield zei hij alleen maar: U hebt mij niet overtuigd. Ik zei: Dan wil ik nog een tweede keer beginnen en hij: U hebt de tijd tot zeven uur.”

Sartre

„Precies om zeven uur zei hij: Ik moet gaan. Hij moest ergens in Parijs zijn. Het enige wat hij toen gezegd had was na mijn vraag: of hij met Sartre wilde debatteren: Geen kwestie van.”

„We gingen naar beneden. Ik vroeg, of ik mee mocht in zijn auto om die tijd nog voor argumenten te kunnen benutten. We stapten beneden, in de catacomben, in een witte sport-Renault. En ik praatte weer door en we stopten ergens en liepen naast elkaar op straat en ineens voelde ik, dat zijn afkeer van televisie te verklaren was. Hij zag televisie als een psychische provocatie. En ik zei: Ik herken dat. Ik heb dat met name gevoeld, toen ik voor de Nederlandse televisie een paar surrealistische teksten heb gezegd, terwijl ik naakt was. En toen, voor het eerst, zakte er wat van die zelfverzekerdheid van hem weg. Hij was even stil en zei toen ineens: Dan wil ik samen met Chomsky naakt voor de TV”.

„Wat dit programma voor mij zelf betekent? Het is de grootste intellectuele provocatie die ik tot nu toe heb ontmoet.”

File

(Van onze omroepcorrespondent)

HILVERSUM, 9 febr. — In de loop van dit jaar zendt de NOS vier televisiedebatten uit tussen internationaal befaamde filosofen. Dit unieke project is ontwikkeld door het bureau vormingswerk van de universiteit van Utrecht in samenwerking met de Internationale School voor Wijsbegeerte in Amersfoort, de Nederlandse universiteiten en hogescholen en de NOS.

Aan de discussies onder leiding van drs Fons Elders nemen steeds twee filosofen deel. Bij de eerste uitzending op 23 mei zijn dat Henri Lefebvre

(Parijs) en Leszek Kolakowski (Oxford). De tweede uitzending is geprogrammeerd op 6 juni. Daarin zullen Arne Naess (Oslo) en Alfred Ayer (Oxford) met elkaar debatteren. De data voor de overige programma's, die in het najaar op het scherm komen, zijn nog niet vastgesteld. Aan die programma's zullen deelnemen Noam Chomsky (Massachusetts), Herbert Marcuse (Berkeley), Michel Foucault (Parijs) en Karl Popper (Londen).

De acht filosofen zullen, naast hun medewerking aan de tv-debatten, in Nederland ook gastcolleges geven. Voor de programmamakerie is een redactiecommissie gevormd die bestaat uit de Utrechtse hoogleraar in de filosofie mr dr K. K. Kuypers, de Groningse filosofie-lector dr L. Nauta en NOS-regisseur Kees van Langeraad. Aan elke uitzending zal een filmprofiel voorafgaan van de deelnemende filosofen. Deze filmportretten worden gemaakt door de cineast Louis van Gastelen.